

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

економічної теорії

на тему

«Вплив державного боргу на економічну активність»

Студентки ІІ курсу групи ФАМС-21

Гайдамаки О.М

Науковий керівник:

Старший викладач, доцент, к.е.н

Полікарпова О.С

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2017 р.

План

Вступ

1. Державний борг та його вплив на соціально-економічний стан України
2. Аналіз впливу державного боргу України на динаміку економічної активності
3. Наслідки державного боргу країни та шляхи розв'язання боргової проблеми

Висновки

Список використаної літератури

Вступ

Актуальність теми. Довготривала внутрішня й зовнішня розбалансованість фінансової системи призвела до хронічного дефіциту бюджету і платіжного дисбалансу, що сприяло стрімкому зростанню державного боргу України. Враховуючи складність ситуації, сьогодні особливої актуальності набуває питання формування ефективної системи управління державним боргом, а саме: управління його розміром та структурою, застосування спеціальних форм і методів прямого і опосередкованого впливу на процес його формування та погашення. Макроекономічні диспропорції у фінансовому секторі держави постійно загострюються проблемами, що виникають у сфері управління державним боргом. Їх прояв особливо посилився у період наростання темпів фінансової кризи та її наслідків. На сьогоднішній день можна стверджувати, що діючі традиційні форми та методи управління ним не мають позитивного впливу на соціальні та економічні процеси, а навпаки призвели до прискорення деформаційних процесів та гальмування економіки і не спонукають до ефективного розвитку України.

Саме тому вирішення питань щодо неефективності структури боргу, раціонального використання залучених коштів, швидких темпів зростання обсягів зовнішніх запозичень держави, удосконалення механізму управління державними зобов'язаннями повинні бути одними із найпріоритетнішими завданнями грошово-кредитної політики кожної держави.

Державний борг деформує економіку, гальмує розвиток реальних економічних процесів і в кінцевому рахунку не дозволяє ефективно розвиватися країні, оскільки значний тягар лягає на державний бюджет.

Значні розміри внутрішнього та зовнішнього боргу, а також зростання витрат по його обслуговуванню посилює актуальність самої проблеми державного боргу та необхідність пошуку шляхів вдосконалення управління ним.

Важливою перешкодою налагодженню належної стратегічної ефективності боргової політики в Україні є відсутність цілісної системи

законодавчого забезпечення регулювання витрат з обслуговування і погашення державного боргу. Зволікання із прийняттям базового закону про державний борг призводить до виникнення суперечностей між положеннями окремих нормативних актів з питань погашення і обслуговування державного боргу.

В економіці України державний борг все більше набуває характеру не лише фінансової, але і соціально-політичної проблеми, яка прямо пов'язана з проблемою економічної безпеки країни. Крім того важливого значення набуває питання управління та обслуговування державного боргу в контексті тих економічних труднощів, які переживає Україна, що обумовило актуальність вибраної теми дослідження.

Оскільки система управління державним боргом визначає ефективність фінансової політики держави та вміння державою виконати покладені на неї економічні функції, цій проблематиці присвячено чимало наукових праць таких українських дослідників як: В.А Андрущенко, О.І. Барановський, Б.Г. Болдирьов, Т.П. Вахненко, Н.В. Зражевська, Я.В. Онищук, О.В. Плотнікова, О.С. Поважний та ін.

Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі основних тенденцій та специфічних особливостей формування державного боргу України та розробці на цій основі практичних рекомендацій щодо перспектив його оптимізації.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачається вирішення ряду **завдань** головними з яких є:

- охарактеризувати сутність державного боргу, його впливу на соціально-економічний розвиток держави;
- визначити вплив державного боргу на соціально-економічний стан;
- проаналізувати вплив державного боргу України на економічну активність;
- описати напрямки вирішення боргової проблеми країни

Об'єктом курсової роботи є державний борг України.

Предметом дослідження виступають економічні відносини, що виникають в процесі формування державного боргу в Україні.

1. Державний борг та його вплив на соціально-економічний стан України

Неминучим і закономірним наслідком застосування державного кредиту є державний борг. З'ясування суті та економічної природи державного боргу має важливе теоретичне й практичне значення. Ще донедавна поняття "державний борг" у вітчизняній фінансовій науці трактувалося однозначно як "негативне явище", притаманне лише капіталістичній економіці, з негативними наслідками для країн, що брали у борг [3]. Переконливий досвід багатьох країн світу свідчить про те, що бюджетний дефіцит, державний кредит і державний борг у певних допустимих межах не продукують негативних наслідків для економіки. Разом з тим, надмірний державний борг може призвести до серйозних небажаних наслідків, що супроводжуються виплатою значних сум відсотків, а відповідно, скороченням заощаджень, витісненням приватних інвестицій державними запозиченнями, що уповільнює економічне зростання і призводить до зменшення доходів населення. Саме тому, незважаючи на тривалу історію, державний кредит і державний борг і нині інтерпретують у категоріях добра і зла, то як запоруку процвітання, то як загрозу національним інтересам, а ставлення науковців до боргів держави було і залишається неоднозначним.

У сучасному науковому лексиконі державний борг — така сама загальновизнана економічна категорія, як фінанси, бюджет, податки; відіграє не менш важливу роль в економічному житті суспільства та вимагає чіткої концептуальної, законодавчої й організаційно-правової регламентації, перш за все, з позицій необхідності забезпечення ефективного управління ним.

Державний борг — сума прямих договірних зобов'язань органів державного управління перед економічними суб'єктами інших секторів економіки (резидентами) і зарубіжними кредиторами.

Державний борг виникає у результаті запозичень у грошовій формі, випуску боргових зобов'язань, прийняття боргів інших економічних суб'єктів, безготівкового випуску боргових зобов'язань. Іншими словами, державний борг — сума усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави перед

внутрішніми і зовнішніми кредиторами, а також відсотків за ними (включаючи гарантії за кредитами, що надаються іноземними позичальниками державним підприємствам).

Значне збільшення державного боргу в довгостроковій перспективі має самі негативні наслідки для функціонування як соціальної політики держави, так і політики щодо економічного розвитку. Особливо негативне значення для економіки країни має зовнішній державний борг та борг, що виникає у суб'єктів господарювання, особливо у фінансовій сфері, наприклад, в банківському секторі. Кінцевим соціально-економічним підсумком державного боргового фінансування є те, що життя сучасного покоління помітно може покращитися, але тягар наслідків поточного бюджетного дефіциту ляже в основному на майбутні покоління[5].

Для фінансування своїх потреб держава може мобілізувати додаткові фінансові кошти у формі державного кредиту. У цьому випадку держава стає позичальником, а інші економічні суб'єкти країни, зокрема населення і підприємницькі структури та інші держави, їх фінансово-кредитні установи, міжнародні фінансово-кредитні організації — кредиторами. Використання позикових фінансових ресурсів державою та її економічними суб'єктами забезпечує формування боргів та відсотків за позикові кошти.

Державний борг формується як за сумою зобов'язань самої держави, так і за сумою тих зобов'язань, де держава виступає гарантом, тобто в реальності вона не є позичальником, але вимушена надавати гарантії за зобов'язаннями економічних суб'єктів, перш за все, державних підприємств, організацій, установ щоб вони мали можливість запозичувати кошти на внутрішньому або зовнішньому фінансовому ринку для здійснення відповідних фінансово-економічних заходів щодо своєї операційної або інвестиційної діяльності. Існування державного боргу в умовах ринкової економіки є об'єктивним економічним явищем, обумовленим необхідністю виконання самою державою та її агентами різних суспільних функцій. Водночас фінансові потреби суспільного розвитку набагато більші, ніж та сума фінансових ресурсів, яку

вдається мобілізувати державі та її економічним суб'єктам на момент реальної потреби в грошових коштах. Небажання держави та її економічних суб'єктів жити відповідно існуючим фінансовим можливостям є основною причиною виникнення державного боргу [6].

Завдяки зростанню бюджету держава поступово забезпечувала відповідні заходи щодо економічного і соціального регулювання стану країни і її регіонів. Бюджет відображає відносини розподілу і перерозподілу, опосередковує рух грошової маси. Через бюджет здійснюються фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення, перерозподіл частини фінансових ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями країни з метою вдосконалення структури суспільного виробництва й забезпечення соціальних гарантій населенню. Проте необхідно зазначити, що в Україні бюджетні ресурси обмежені, а тому постійно триває пошук додаткових джерел наповнення державного й місцевих бюджетів для забезпечення життєдіяльності суспільства. З метою додаткового залучення фінансових ресурсів Україна постійно вдавалася до державних запозичень, обсяги яких постійно зростали [4].

Розмір державного боргу країни є важливим показником її економічного та фінансового стану та перспектив розвитку країни. Тенденція до зростання державного боргу України простежується упродовж останніх трьох років, її визначають високі валютні ризики зовнішньої заборгованості, нестабільна ситуація з рефінансуванням боргів попередніх років, а також тиск боргових виплат на державні фінанси.

Застосування оптимізаційних заходів у вирішенні проблем боргової політики потребують формування ефективної системи управління державним боргом, складовими якої мають бути дієві принципи, функції та методи управління, що будуть направлені на об'єкт управління задля досягнення державою поставленої мети у процесі управління державним боргом України.

2. Аналіз впливу державного боргу України на динаміку економічної активності

Державний борг формується під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. До перших з них можна віднести несприятливий інвестиційний клімат, трансформаційний склад виробництва і звуження на цій основі податкової бази, від'ємне сальдо торговельного балансу, переважання застарілої технологічної бази із значною мірою морального старіння і фізичного зношування основного капіталу, уповільнені темпи виробничого відтворення. Суб'єктивні фактори пов'язані з ситуативними прорахунками у тактиці проведення реформ і фактичною відсутністю стратегії щодо розвитку фінансового ринку.

Для залучення державою додаткових фінансових ресурсів існують певні фінансові механізми. Характер і умови таких зобов'язань у кожному конкретному випадку визначає Уряд України за погодженням з Національним банком України. В першу чергу йдеться про зобов'язання з випуску державних цінних паперів [12].

Державна заборгованість – одна з характеристик сучасних національних економік, оскільки майже неможливо знайти державу, яка була б спроможна обходитися без запозичень. Використання державою позик зумовлено нестачею власних фінансових ресурсів, необхідних для виконання боргових зобов'язань, покриття дефіциту державного бюджету, фінансування проектів. За умови ефективного використання залучені ресурси можуть стати позитивним чинником економічного зростання. Проте в іншому випадку збільшення заборгованості може призвести до фінансової кризи, порушити макроекономічну стабільність в державі.

Після Революції Гідності казначейські рахунки "бюджету" були пусті і Уряд Яценюка, а потім Гройсмана були вимушені проводити не популярні реформи, які були направлені в тому числі на зменшення видатків з державного бюджету та оздоровлення публічних фінансів країни. Результатом їх діяльності стало зменшення державного боргу країни за останні два роки.

01.01 2015 рік борг становив 126308 млн. дол. США (або 2888 \$ на одну людину)

01.01 2016 борг становив 118 729 млн. дол. США (або 2771, \$ на одну людину) На перше липня борг зменшився до 114.966 млн.

Дефіцит державного бюджету зумовлено відсутністю ефективної політики бюджетного планування, невідповідністю видаткової та дохідної частин державного бюджету.

Джерело: складено за даними Міністерства фінансів України, Рахункової палати України

Рис. 2.1. Динаміка державного боргу України, 2010-2017 рр. [18]

Відповідно до Державного бюджету України на 2017 рік, на місцеві бюджети покладено значне соціальне навантаження, в той же час з державного бюджету передбачено трансферт у сумі 224,5 млрд. грн., 97,9% якого – витрати споживання (16 субвенцій та 4 дотації на програми соціального захисту), а на регіональний розвиток – 2,1%.

Визначаючи пріоритети, Міністерство фінансів України зробило акцент на обороноздатності, дипломатії, соціальних стандартах, освіті, охороні здоров'я, АПК, дорожній інфраструктурі, енергоефективності, культурі та децентралізації, однак залишається без уваги стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій.

Як бачимо, маємо очевидну динаміку до скорочення зовнішнього боргу, яка стала можливою завдяки продуманій макроекономічній політиці останніх Урядів. Очевидно що зараз політика жорсткої бюджетної економії б'є по самим

вразливим верствам населення. Але в середньостроковій перспективі вона дозволить оздоровити публічні фінанси країни, перезапустити економіки та підвищити соціальні стандарти населенню, що ми наразі і бачимо в проекті бюджету 2017 року [7].

Таким чином, можна стверджувати, що в Україні спостерігається зростання показників державного боргу. Причому суттєвою проблемою державного боргу України є високий рівень валютного ризику, що обумовлено значною питомою вагою зовнішнього боргу в загальній заборгованості держави. Залежно від ситуації на внутрішньому і міжнародному фінансових ринках слід використовувати можливості виваженого трансформування зовнішнього боргу у внутрішній, що, у свою чергу, вимагає від уряду та НБУ вжиття ефективних заходів щодо радикального удосконалення внутрішнього фінансового ринку.

Водночас, з метою послаблення боргового тиску на бюджет і платіжний баланс Україна має домагатися укладення угод з кредиторами щодо реструктуризації боргу на умовах зменшення боргових виплат та обміну боргових зобов'язань держави на майнові активи.

Розглянемо детальніше структуру внутрішнього державного боргу України за допомогою даних, наведених в таблиці 2.1..

Таблиця 2.1.

Структура внутрішнього державного боргу України за 2016 р.[18]

Показники	%
Внутрішній борг	100,00
1. Заборгованість перед юридичними особами	57,32
Казначейські зобов'язання	0,22
ОВДП (5 - річні)	16,33
ОВДП (4 - річні)	0,81
ОВДП (3 - річні)	2,94
ОВДП (2 - річні)	3,22
ОВДП (18 - місячні)	5,67
ОВДП (12 - місячні)	0,90
ПОВДП 2000 року	27,24
2. Заборгованість перед банківськими установами	42,68
Національний банк України	42,68

Крім того, ємність внутрішнього ринку капіталу недостатня для задоволення потреб у фінансуванні державного бюджету, внаслідок чого план державних внутрішніх запозичень впродовж 2012-2016 рр. не виконувався [28].

За таких умов Кабінет Міністрів України був змушений здійснювати запозичення в іноземних валютах.

Варто зазначити, що управління державним внутрішнім боргом в Україні здійснює Міністерство фінансів у порядку, погодженому з Національним банком, який як безпосередній учасник ринку державних цінних паперів виконує обов'язки: генерального агента Міністерства фінансів України з обслуговування розміщення ОВДП та проведення платежів за ними; контролюючого органу; депозитарію за облігаціями внутрішньої державної позики, що випущені у вигляді записів на рахунках у системі електронного обігу цінних паперів.

Управління зовнішнім боргом — процес циклічний і багатостадійний, який включає три стадії: залучення, розміщення (використання) і погашення (виплата процентів і основної частини боргу).

Суттєвою проблемою державного боргу України є високий рівень валютного ризику, так як кредити беруться в доларах і на довгостроковий термін. Розглянемо валютну структуру зовнішнього боргу України на основі даних, наведених в таблиці 2.2.

Як свідчать дані таблиці 2.2, валовий зовнішній борг на 70,5% складається з долара, 11,2% — з ЄВРО і лише — 2,1% з гривні. Щодо секторів економіки, то видно, що найбільше кредитів в доларах беруть банки — 89,6%, а найменше органи грошово-кредитного регулювання, які на 99,9% користуються спеціальними правами запозичення. Незначним є відсоток запозичень у гривні.

Обсяг зовнішнього боргу України впродовж усього періоду (з часу отримання перших кредитів включно до 2016 року) постійно зростав. Зокрема, з 2011 року обсяг зовнішнього боргу почав зростати дуже високими темпами, в

тому числі, і за рахунок отримання нових кредитів та розміщення на зовнішніх фінансових ринках державних боргових зобов'язань.

Таблиця 2.2.

Валютна структура зовнішнього боргу України у 2016 р. в розрізі секторів економіки та за початковим терміном до погашення [19]

Сектори економіки	Долар США	ЄВРО	Спец. права запозичення	Рос. рубль	Укр. гривня	Інші
Сектор державного управління	53,4	6,4	33,2	-	4,6	2,4
Короткострокові	84,6	-	-	-	15,4	0,0
Довгострокові	49,9	7,2	36,9	-	3,4	2,6
Довгострокові	0,1	-	99,9	-	-	-
Банки	89,6	5,3	-	0,3	3,0	1,8
Короткострокові	68,4	13,7	-	1,2	14,0	2,7
Довгострокові	93,6	3,7	-	0,1	1,0	1,6
Інші сектори	78,2	16,6	-	3,5	0,9	0,8
Короткострокові	77,5	14,3	-	8,0	0,0	0,2
Довгострокові	78,7	17,9	-	0,9	1,4	1,1
Прямі інвестиції:	66,6	30,7	-	1,4	-	1,3
Валовий зовнішній борг	70,5	11,2	13,3	1,6	2,1	1,3

Таким чином, внутрішній та зовнішній борг України швидко зростає і тому його обслуговування стає окремою вагомою статтею бюджетних витрат. Причому, виплати процентів по позикам посідають одне з перших місць серед витрат державного бюджету.

Державний борг України є важливим показником успішності економічної політики влади. Зростання внутрішнього державного боргу веде до збільшення грошової маси в обігу та девальвації гривні. Збільшення зовнішньої заборгованості викликає залежність від міжнародних фінансових організацій та

інших країн-кредиторів або емітентів резервної валюти, що в кінцевому підсумку призводить до перерозподілу геополітичних зон впливу.

Державний борг України активно зростає протягом 2005-2017 років. За президентства Ющенка він збільшився в 3,7 рази, Януковича — в 1,81 рази, а при Порошенку — в 3,3 рази.

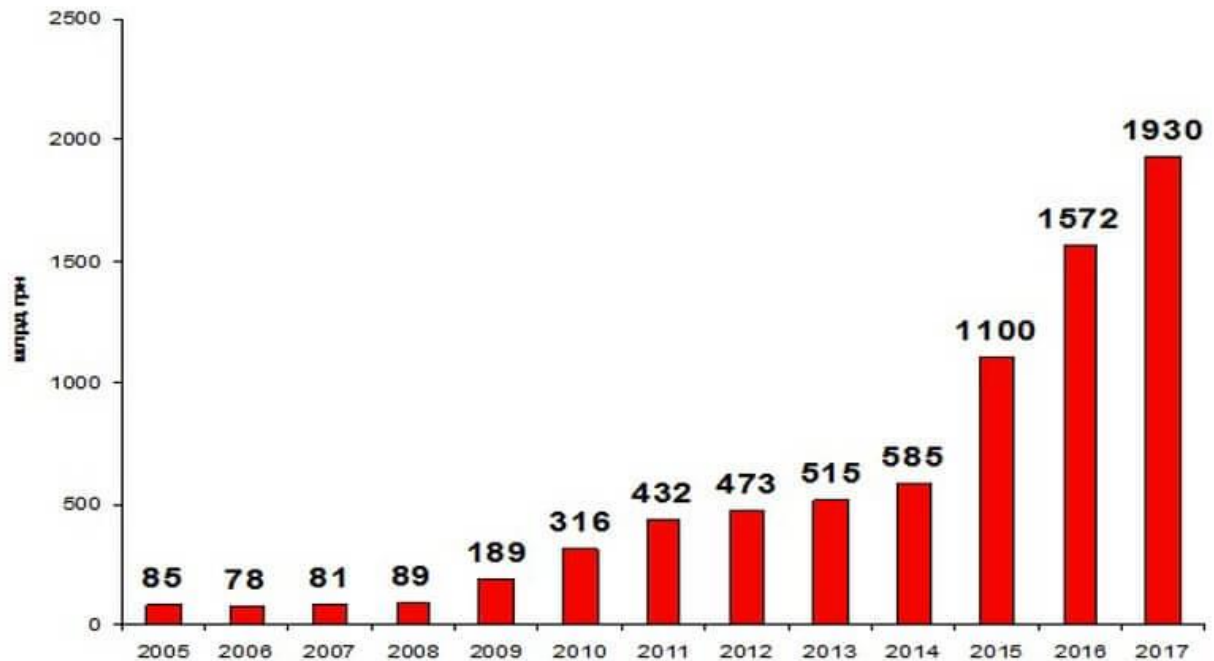

Рис. 2.2. Динаміка державного прямого та гарантованого боргу, млрд. грн. 2005-2017 рр. [19]

Однак якщо проаналізувати відносні показники, зокрема співвідношення державного боргу до валового внутрішнього продукту (ВВП), то з'ясується, що зростання боргів у 2005-2009 роках відбувався повільніше порівняно з темпами підвищення реальних доходів. Підвищення боргового навантаження відбулося лише у 2009 р. на тлі світової фінансової кризи. У 2010-2016 же роках світова економіка продовжувала зростати, а українська — збільшувати борги.

Зниження боргового навантаження в нашій країні довелося на 2005-2007 роки. Після збільшення частки боргу у ВВП в 2009-2010 роках, його значення до 2014 року стабілізувався.

Борг знову інтенсивно збільшувався вже під час президентства Порошенка, коли державні позикові засоби масово виводилися з країни в

офшорні резиденції на основі використання різноманітних інструментів відмивання бюджетних коштів.

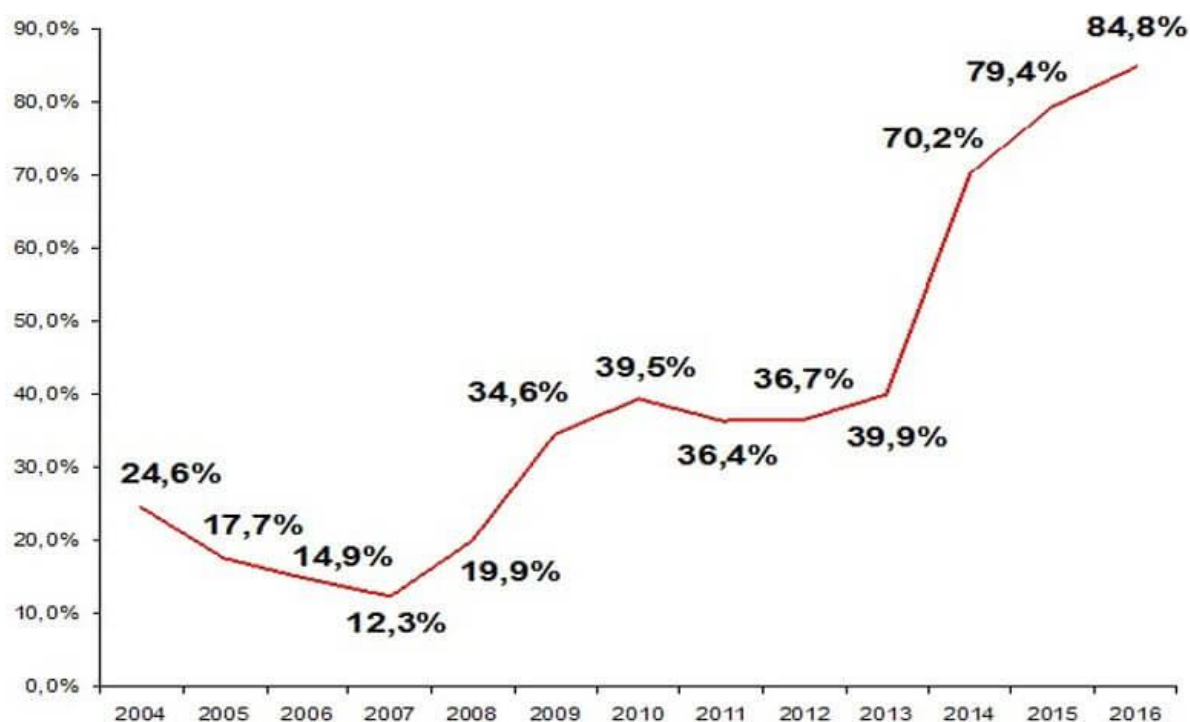

Рис. 2.3. Співвідношення державного прямого та гарантованого боргу до валового внутрішнього продукту 2004-2016 рр. [18]

За експертними оцінками, бюджетна корупція щорічно освоює близько 25-30% всіх коштів, які виділяються з бюджетного розпису. В абсолютному вираженні ця сума становить близько 150-200 млрд. грн., включаючи субсидії газовим олігархам через місцеві бюджети.

Емітовані кошти відразу потрапляють до розпорядників бюджетних коштів, які їх направляють на валютний та товарний ринки, коли ціни ще залишаються старими. Нова грошова маса починає штовхати ціни в гору і в кінцевому підсумку основними жертвами неконтрольованої емісії стають пересічні українці.

Економічна політика урядів Яценюка і Гройсмана по набору регуляторних інструментів нічим не відрізняється від політики уряду Азарова. Зокрема, не сформовано інструментарій антимонопольного регулювання

тарифної політики природних монополій, що призвело до необґрунтованого зростання тарифів на послуги систем електро-, газо-, тепло – і водопостачання.

Не запущений механізм регулювання трансфертного ціноутворення, який попереджав би внутрішньо-корпоративний демпінг і розширив би базу стягнення прямих і непрямих податків у фінансові фонди країни. Децентралізація має декларативний характер, а її пріоритети визначаються близькістю регіональних бізнес-еліт до вищого політичного істеблішменту.

Тому немає нічого дивного, що державний борг зростає, оскільки бюджетні дірки латаються не завдяки активізації ділової активності, а через регулярні запозичення, як за кордоном, так і всередині країни.

Насамкінець зазначимо, що проблеми державного боргу (його формування, обслуговування, погашення та управління) є дуже складними, оскільки передбачають участь держави в особі уряду, Міністерства фінансів, Національного банку та фінансових інститутів не лише у відносинах з приводу залучення позичкових коштів до бюджету, але й управління боргом; розвиток грошового, банківського, фондового та інших ринків; інвестиційний клімат; податкове регулювання.

3. Наслідки державного боргу країни та шляхи розв'язання боргової проблеми

У сучасних умовах питання державного боргу України розглядається дедалі частіше, оскільки його сума з кожним роком збільшується, що не може не викликати занепокоєння. Основними причинами збільшення боргу вважається складна політична ситуація, щорічне збільшення дефіциту державного бюджету та постійний дефіцит платіжного балансу України. У зв'язку з цим стає зрозуміло, що існує необхідність пошуку нових шляхів управління боргом.

Для України, як і для більшості держав світу, державні запозичення є основним джерелом покриття дефіциту бюджету, причому як державного, так і місцевих бюджетів. Розмір державного боргу, його динаміка, структура та темпи росту є одними з основних показників фінансового стану держави та ефективності державної боргової політики [12].

Як відомо, високий розмір держборгу є небезпечним з огляду на такі чинники:

— унаслідок підвищення ступеня економічної непевності та зменшення приватних інвестицій уповільнюються темпи економічного зростання;

— підвищується вразливість економіки до впливу зовнішніх шоків — шоків відсоткових ставок, цін на експортовані товари, рівня попиту у країнах-партнерах;

— виникає потреба у генеруванні надлишку поточного рахунку платіжного балансу чи профіциту бюджету для погашення боргів, що може скорочувати інвестиційний і споживчий попит;

— уряд втрачає можливості для здійснення антициклічної фіскальної політики в кризових умовах;

— унаслідок високого ризику рефінансування боргу уряд періодично позбавляється доступу до позичкового фінансування, що генерує кризові імпульси для економіки

До початку пікових погашень зовнішнього державного боргу України залишилося близько двох років, але на сьогодні для того, щоб спокійно гасити борги до завершення виборчого періоду у 2019 році, країна не має достатньої кількості бракує власних грошей.

Таким чином на погашення зовнішнього державного боргу протягом 2017–2019 років країна повинна витратити \$8,9 млрд. Якщо сюди додати борг Януковича, який нам невдовзі доведеться повертати, судячи з того, як розгортається судовий процес, то загальна сума сягає майже \$12 млрд.

Торік в 2016 р. золотовалютні резерви (ЗВР) зросли на два мільярди. Водночас мільярд Україна отримала від МВФ, мільярд — від розміщення єврооблігацій під гарантії США та майже два — від інших донорів, на кшталт Світового банку та ЄБРР. Без цих грошей ЗВР зменшилися б на \$1,8 млрд (або девальвація була б значно помітнішою). Позаторік без зовнішньої фінансової допомоги резерви взагалі зійшли б практично до нуля. Цього року ми поки що в плюсі, але в другому півріччі тенденції, імовірно, зміняться. Отже, золотовалютні резерви НБУ загалом зростають тільки завдяки тому, що Україна регулярно отримує фінансову допомогу від донорів. Якщо цієї підтримки не стане, вони почнуть зменшуватися. Про наслідки такого розвитку подій для валютного ринку дуже добре відомо з 2014–2015 років.

На сьогодні країна не має достатньої кількості власних грошей, щоб спокійно гасити борги до завершення виборчого періоду у 2019-му. А тих \$18 млрд резервів, які ми мали на кінець червня, занадто мало, щоб їхнє зменшення на \$12 млрд за 2017–2019 роки не помітили на валютному ринку й серед іноземних інвесторів і щоб воно не мало негативних наслідків.

Також варто звернути увагу на зарубіжний досвід управління державним боргом. Найкращим варіантом для України стане використання «золотого правила», яке досить часто використовує Великобританія. Суть цього методу полягає в тому, що держава використовує нові позики лише для інвестування, і в результаті цього вона не лише з легкістю віддає позику та відсотки по ній, але й отримує прибуток. Для України цей спосіб є доцільним варіантом на

майбутнє, оскільки він дає змогу забезпечити приріст надходжень фінансових ресурсів до державного бюджету та своєчасне погашення боргових зобов'язань.

На сьогодні Україна на міжнародній арені не вважається добросовісним позичальником, завдяки чому ставки для України зберігаються на рівні 8-9%, тоді як для більшості європейських країн вони не перевищують 3-4% [13]. В таких умовах досить важливим є провадження ефективної боргової політики. Важливою перешкодою цьому є відсутність належного законодавчого регулювання управління державним боргом. Зокрема, неврегульованими є наступні питання: компетенція органів влади щодо державного боргу; визначення величини, складу та структурних параметрів державного боргу, на які має орієнтуватися відповідна політика; регламентування операцій щодо управління державним боргом.

Стратегічною метою державної боргової політики України має стати залучення фінансових ресурсів для ефективної реалізації програм інституційного та інвестиційного розвитку країни із одночасним забезпеченням стабільного співвідношення державного боргу та ВВП.

Для того щоб послабити борговий тиск на бюджет і платіжний баланс і створити умови для економічного зростання, Україна повинна добиватися укладання з кредиторами угод про реструктуризацію боргу на умовах зменшення боргових виплат і обміну боргових зобов'язань держави на майнові активи [3].

Одним з методів зниження боргового навантаження є викуп боргових зобов'язань держави на вторинному ринку, з дисконтом за іноземну валюту. Для цього можуть використовуватися як офіційні валютні резерви країни, так і кредити міжнародних фінансових організацій.

Отже, враховуючи тенденцію минулих років та глибокий аналіз проекту Закону України «Про Державний бюджет на 2018 рік» пропонуємо наступні рекомендації:

1. При бюджетному плануванні за основу необхідно брати песимістичний прогноз Мінекономрозвитку, відповідно до якого економічне зростання буде на

рівні 1,5%, інфляція – 10,3%, а курс гривні до долару США – 30 грн./дол. США, що впливатиме на реалістичні показники дохідної та видаткової частин.

2. Враховувати при бюджетному плануванні вже існуючі норми податкового законодавства, а не проектні рішення, саме це призводить до невиконання бюджету у разі неприйняття таких законів на суму 22,1 млрд. грн., та до «лобістського» тиску законодавчої влади у подальшому.

3. З урахуванням тенденції невиконання дохідної частини та фінансування державного бюджету на суму 27,6 млрд. грн. за рахунок надходжень від приватизації та конфіскованого майна необхідним є виключення статей із бюджетного планування: «Конфісковані кошти та кошти, отримані від реалізації майна конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення», «Приватизація державного майна». У разі отримання коштів від конфіскованого майна та приватизації створити позабюджетний фонд, та розробити механізм його використання для розвитку реального сектору.

4. Зменшення видаткової частини на утримання державного апарату на 10,8 млрд. грн. шляхом скорочення значного штатного розкладу та запровадженням e—government (електронного уряду). Це дозволить пришвидшити процедуру прийняття рішень та подолати бюрократичні процеси, які породжують корупцію.

5. Формування бюджету на основі програм економічного розвитку, які сприятимуть підвищенню якості життя та зростанню добробуту населення. Серед таких програм можуть бути: програма енергоефективності, кредитування малого підприємництва, розвитку інфраструктури, стимулювання інвестиційної активності. Програми економічного розвитку можуть фінансуватися за рахунок коштів від продажу конфіскованого майна, приватизації та скорочення витрат на державний апарат у сумі – 38,4 млрд. грн. Ефект від фінансування програм економічного розвитку: стимулювання внутрішнього виробництва, розвитку малого та середнього підприємництва, створення нових робочих місць, енергетична незалежність.

6. У майбутньому для зняття видаткового навантаження з місцевих бюджетів у частині соціальних витрат важливо запровадження системи страхової медицини та пенсійного страхування. Ефект від запровадження страхової медицини – залучення інвестицій в обсязі 0,5 – 1 млрд. дол. США у медичну сферу; від накопичувальної пенсійної системи – інвестиції недержавних пенсійних фондів в економіку становитимуть 2,3 – 2,9 млрд. дол. США.

Отже, пріоритетними завданнями у сфері управління державним боргом України можна вважати зниження темпів росту державного боргу, отримання Україною статусу «добросовісного позичальника» на міжнародному ринку капіталів, зниження витрат на обслуговування державного боргу, прийняття відповідних законодавчих актів для врегулювання існуючих питань, оптимізація співвідношення державного боргу України до ВВП.

Висновки

Незважаючи на загальний скепсис щодо бюджету-2017 і перспектив України майбутнього року, у країні простежується явний шанс вибратися з рецесії. Передусім перезапустити реформи. Насамперед податкову та регуляторну, де уряд уже анонсував 114 кроків, покликаних полегшити життя компаній. Як середніх, так і великих. Нам дуже потрібно дати бізнесу вільно дихати. Адже саме він є індикатором і водночас каталізатором економічної активності та зростання.

Необхідно завершити розпочате в енергетичній галузі (де, до речі, вже є позитивні результати) і в житлово-комунальній сфері. До слова, на енергоефективність у бюджеті-2017 виділено 1 млрд гривень. Це невелика в масштабах держави сума, але вона свідчить про те, що в уряді вже є розуміння того, що енергомодернізація – одна з головних умов відновлення ЖКГ.

Існуюче законодавче поле регулювання відносин, що виникають в процесі управління державним боргом та операцій з державною заборгованістю, не відповідає потребам поглиблення ринкового реформування основ макроекономічної політики та функціонування фінансових ринків і їхнього інституційного забезпечення, має несистемний характер. Водночас законодавчого врегулювання потребують система управління державним боргом, підвищення координованості дій центральних органів виконавчої і законодавчої влади та визначення пріоритетів розвитку економіки та напрямів використання коштів від додаткових запозичень.

Звичайно, всі ці заходи не дадуть миттєвого позитивного ефекту. Але майбутній рік не буде згаяно даремно, і до 2018-го може бути закладено фундамент для реального, а не номінального зростання ВВП й оздоровлення економіки. Тільки закладати цей фундамент потрібно вже сьогодні.

Отже, проблема державного боргу є актуальною для України, а тому потребує реалізацію заходів для проведення ефективної бюджетної політики.

Список використаної літератури

1. Закон України "Про Державний бюджет України на 2016 рік" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Постанова «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2015-2017 роки»: Кабінет міністрів України; Постанова від 29.04.2015 № 327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>
3. Бондарук Т.Г. Зовнішній державний борг України та механізм його обслуговування. Фінанси України. - 2000. – 380 с.
4. Василик О.Д. Державні фінанси України. КНУ ім. Т. Шевченка - К.: ЦУЛ, 2003. – С. 25-28.
5. Васишин Р. Державний борг України та управління ним. Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України. - Випуск 1. - К.: Вид-во УАДУ, 2006. – С. 15
6. Заверуха П.Л. Правові засади та особливості управління державним боргом України // П.Л.Заверух: // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Випуск 35. - Львів, 2007. – С. 240-250.
7. Корнеєв В. Боргові парадокси і орієнтири державних запозичень / Економіка України. - К., 2007. – С.99-103.
8. Кучер Г.В. Управління державним боргом та економічна безпека України. Актуальні проблеми міжнародних відносин - К.: ВПЦ "Київський університет", Інститут міжнародних відносин. - 2011. – С.10.
9. Козюк В.Т. Державний борг. - Тернопіль: Вид-во "Карт-бланш", 2002. – 238с.
10. Лісовенко В.В. Державний зовнішній борг України: оптимізація формування та управління – Монографія. – К.: Світ, 2001. – 222 с.
11. Лютий І.О. Державний кредит та боргова політика України. 2-ге видання [монографія]/ [Лютий І.О., Зражевська Н.В., Рожко О.Д.]; за ред. І.О. Лютого – К.: ЦУЛ, 2008. – 360 с.

12. Новий курс: реформи в Україні. 2016-2018. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2016. — 232 с.
13. Онищук Я.В. Вплив боргової та фіскальної політики на соціально-економічний розвиток. Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку), К: Академія ДПС України, 2008. – С.8-11.
14. Степаненко В.О. Проблеми утворення та обслуговування державного внутрішнього боргу В.О. Степаненко, Т.Г. Боднарчук // Фінанси України. - №4. – 2012. – С.42-45.
15. Сарановський О. Боргова безпека // О. Сарановський / Банківська справа. – 2010. – № 4. – С. 60-64;
16. Харлановський П.Р. Державний борг. Структура та методи управління // Вісник НБУ – 2009 – №8 – С. 21-24.
17. Юрій С.І. Бюджетна система України. - К.: НІОС, 2000. – 355 с.
18. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
19. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>